

Kocatepe İslami İlimler Dergisi

Journal of Kocatepe Islamic Sciences

e-ISSN: 2757-8399

cilt/volume: 6 • sayı/issue: 1 •(Haziran/June 2023): 308-312

**Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve
Metinleşmesi, yazar Naif Yaşar (Ankara: Ankara
Okulu, 2017), 206 sayfa, ISBN: 9786059281553**

*According to Orientalists the Source of Quran and its
Textualization, by Naif Yaşar (Ankara: Ankara Okulu,
2017), 206 pages, ISBN: 9786059281553*

Mustafa URAL

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi
University of Ondokuz Mayıs Institute of Graduate Studies Graduate Student
Samsun/Türkiye

✉ uralmustafa80@gmail.com orcid.org/0000-0003-4106-5508

Makale Bilgisi / Article Information

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 15.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 31.05.2023

Yayın Tarihi / Published: 15.06.2023

Atıf/Cite as: Ural, Mustafa. "Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi, yazar Naif Yaşar (Ankara: An-kara Okulu, 2017), 206 sayfa, ISBN: 9786059281553". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 6/1 (Haziran 2023), 308-312.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayıncı/Publisher: Afyon Kocatepe University • <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kiid>• kiid@aku.edu.tr

© Mustafa URAL | Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 (CC BY-NC) International License

Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi, yazar Naif Yaşar (Ankara: Ankara Okulu, 2017), 206 sayfa, ISBN: 9786059281553

Öz

Batının gözüyle doğuya bakma, hayatın her alanına dair doğulu bakışı anlama -çoğu zaman istendiği şekilde anlamlandırma- çabası olarak tarif edilebilecek olan oryantalist çalışmalar, İslâmî ilimlerin her dalında olduğu gibi Kur'an ilimleri ve tarihi sahasında da ciddi derecede boy göstermektedir. Oryantalist zihin dünyasını tanıma yönünden incelenecek olan "Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi" adlı eser Naif Yaşar tarafından kaleme alınmıştır. Kur'an'ın kaynağı ve metinleşme süreci hakkında, tanınmış bir kısım oryantalistin görüşlerini eleştirel yaklaşımla değerlendiren eser, özellikle birincil kaynaklara yaptığı atıflarla dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kitap değerlendirme, Kur'an, Metinleşme, Tarih, Oryantalist.

According to Orientalists the Source of Quran and its Textualization, by Naif Yaşar (Ankara: Ankara Okulu, 2017), 206 pages, ISBN: 9786059281553

Abstract

Orientalist studies, which can be described as an effort to understand the eastern view of all areas of life, often as desired to look east through the eyes of the self west, as in all branches of Islamic sciences, it is seriously involved in the field of Quran sciences and history. The work called "According to Orientalists the Source of Quran and its Textualization" which will be studied in the direction of orientalist mind world, was penned by Naif Yaşar. The work, which critically evaluates the views of some well-known orientalist about the source of the Quran and especially the textualization process, draws attention especially with its references to primary sources.

Keywords: Book Evaluation, Quran, Textualization, History, Orientalist.

İslâm dininin kutsal kitabı Kur'an; Müslümanlarca, içerisine bâtılın karışmadığı ve herhangi bir değişime uğramadan günümüze kadar gelen yegâne kitap olarak kabul edilmektedir. Müslümanlar her ne kadar böyle düşünseler de gayri müslimler ve özellikle oryantalistlerin büyük bir kısmı aksini iddia etmektedirler. Bu sebeple oryantalistlerin gayretleri; Kur'an söz konusu olduğunda, özellikle vahyin menşei, yazıyla tespiti, derlenip bir mushaf haline gelmesi ve sonraki asırlara intikali noktasında yoğunlaşmaktadır. Bu gayretlerin, Müslümanların zihin dünyalarına şüphe tohumları ekme amacına hizmet ettiği söylenebilir.¹ Ne yazık ki İslâmî kaynaklar içerisinde, bu amacı gerçekleştirme hususunda oryantalistleri motive eden birtakım sorunlu rivayetler ve boşluklar bulunduğu da bir gerçektir.² Bu durum yalnızca Kur'an'ın mevsûkiyeti ile ilgili konularla sınırlı kalmamaktadır. Hz. Peygamber'le alakalı kimi rivayetler de oryantalistler tarafından kullanışlı birer hazine mesabesinde kabul edilmiştir. Mesela Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb ile evliliğini konu edinen Ahzâb sûresi 37-40. âyetlerlerin tefsiri sadedinde birtakım rivayetler aktarılmaktadır. Bu rivayetlere göre Hz. Peygamber bir gün, evlatlık edindiği Zeyd'in karısı Hz. Zeyneb'i yarı çıplak görmüş ve hoşlanmışır.³ Bu ve benzeri rivayetlerin oryantalistler tarafından istismar edildiği bir gerçektir.⁴ Ayrıca bazı âyetlerde ortaya konan el kesme, miras paylaşımı ve çok evlilik gibi

¹ Genel olarak oryantalizmin ne gibi amaçlara hizmet ettiği ile ilgili olarak bk. Edward W. Said, *Oryantalizm (Doğubilim): Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, çev. Nezih Uzel (İstanbul: Pınar Yayınevi, 1982).

² Bu sorunlu rivayetler ve boşluklara yönelik eleştirel değerlendirmeler için bk. Zeynel Abidin Aydın, *Kur'an'ın Metinleşme Tarihi* (Ankara: Ankara Okulu, 2017), 137-198; Mustafa Öztürk - Hadiye Ünsal, *Kur'an Tarihi* (Ankara: Ankara Okulu, 2018).

³ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'ul-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Kur'an*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî (Kahire: Dâru Hicr, 1422/2001), 19/116.

⁴ Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb ile ilgili evliliği bağlamında aktarılan bu tür rivayetler hakkında oryantalist yaklaşımların bir eleştirisi için bk. H. Musa Bağcı, "Hz. Peygamber'i Ahlakî Açıdan Zaaf İçerisinde Gösteren Bir Rivayetin Mahiyeti ve Bunun İstismarının Eleştirisi", *EKEV Akademi Dergisi* VIII/18 (2004), 161-178.

yaklaşım ve hükümler, yine Hz. Peygamber'e isnat edilen kimi uygulamalar Batı aklına hitap etmemektedir. Bu durum oryantalistler için eleştiri ve hatta tahkir konusu yapılacak malzemeyi de sağlamış görünmektedir. Mesela İngiliz oryantalist Sir William Muir (öl. 1905), Hz. Peygamber'in, düşmanlarına karşı zalim, iki yüzlü ve vefasız, kadın düşkün, hurafepere bir kişi olduğunu söyleyebilmektedir.⁵ Yine Muir'in, Hz. Peygamber'in hayatını klasik İslâm tarihi eserlerine ve Kur'an âyetlerine dayanarak anlatırken yakışsız ifadeler kullandığı belirtilmelidir.⁶ Değerlendirmesini yaptığımız "Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi" adlı eser, hem oryantalistlerle ilgili işaret ettiğimiz hususların hem de Kur'an tarihine karşı geliştirdikleri yaklaşımın genel bir tasvirini vermektedir. Eserin yazarı, Adıyaman Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi'nde öğretim üyeliği görevinde bulunan Doç. Dr. Naif Yaşar'dır.

Eser, önsöz ve girişten sonra iki ana bölümden ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölüm Kur'an'ın Kaynağı, ikinci bölüm ise Kur'an'ın Metinleşme Süreci ismini taşımaktadır. Yazarın kitapta izlediği metot, ele alınan konularla ilgili olarak öncelikle İslâmî cenahın görüşlerini vermek, ardından oryantalistlerin yaklaşımını ortaya koymak ve son olarak bütün bunların bir değerlendirilmesi şeklinde özetlenebilir. (s.10) Bu metot her iki bölümde de kullanılmıştır. Eser, genel bir değerlendirme içeren Sonuç ve Değerlendirme başlığı ile sonlandırılmıştır.

Naif Yaşar, önsözde oryantalist çalışmalarının gayesine işaret ettikten sonra kitabı yazma amacından şöyle bahsetmektedir: "...oryantalistik çalışmalar hem Batı'nın İslam hakkındaki görüşlerini tashih etmek hem de Müslümanların bu noktada düşeceği yanlışları önlemek amacıyla ciddi bir şekilde ele alınmalı ve her yönüyle incelenip gerekli cevapları verilmelidir..." (s. 8)

Naif Yaşar, kitabın giriş kısmında oryantalizm kavramının nasıl ortaya çıktığını, tarihi seyir içerisinde hangi aşamalardan geçtiğini ve ne gibi amaçlara hizmet ettiğini kendi bakış açısıyla ortaya koymaktadır. (s. 9-23) Yazara göre Yahudi ve Hıristiyan ilim insanları hicri II. yüzyılın başlarından itibaren Kur'an'a reddiyeler yazmaya başlamışlardır. Yazar bu minvalde Kitap Ehli'nden yönelen ilk yazılı reddiyeyi Yuhannâ ed-Dimeşkî (öl. 132/749) ile başlatmaktadır. (s. 12) Genel anlamda Batı dünyası ise XVII. asrın sonlarından itibaren İslâm dünyasıyla daha iyi mücadele edebilmek için Doğuyu incelemeye başlamıştır. İşte bu noktada kendilerini Doğuyu incelemeye adan ve "Doğu Bilimci" anlamında "Oryantalist" olarak tanınan bir zümre belirlemiştir. (s. 10) Yazarın tespitine göre oryantalizm kavramı ilk defa 1779'da İngiltere ve 1799'da Fransa'da ortaya çıkmıştır. (s. 16) Yine yazara göre oryantalizm; Batının Doğuyu hayatın her alanında yönetmeyi hedeflemesi, baskı ve otorite kurması ve bunun sonucunda da bir sömürü düzeni oluşturmasına hizmet eden sistematik bir disiplindir. (s. 17-18) Hindistan'da sömürge idaresinde aldığı üst düzey resmi görevler ve misyonerlik faaliyetleriyle ön plana çıkan İngiliz oryantalist Sir William Muir'in profili,⁷ yazarın bu yargılarını doğrulayıcı niteliktedir.

Yazar kitabın birinci bölümünde Kur'an'ın kaynağı meselesiyle ilgili olarak öncelikle İslâmî cenahın görüşlerini vermektedir. Buna göre Kur'an, Allah tarafından indirilmiş ve hiçbir değişikliğe uğramadan bize kadar ulaşmıştır. (s. 29) Yazar daha sonra aynı meseleye yönelik oryantalistlerin görüşlerini serdetmektedir. Bu minvalde temsil kabiliyetlerinin yüksek olduğunu düşündüğü (s.30) otuz beş oryantalistin yaklaşımlarını kronolojik sırayla vermiştir. (s.31-96) Theodore Bibliander (öl. 1564) ile başlayan ve İbn Warraq ile son bulan listede, William Montgomery Watt (öl. 2006), Arthur Jeffery (öl. 1959), Leone Caetani (öl. 1935) ve Theodor Nöldeke (öl. 1930) gibi önde gelen oryantalistlerin isimleri de bulunmaktadır. Bu

⁵ Yusuf Kabakçı, "Olumsuz Başlıklandırmalar Üzerinden Bir Hz. Muhammed Tasavvuru Örneği: William Muir'in The Life Of Mahomet Adlı Eseri", RUSUH: Uşak Üniversitesi İlimler Fakültesi Dergisi 1/2 (2021), 179-196.

⁶ William Muir, *Kur'an Mahiyeti, Öğretisi ve Kitabı Mukaddeslerle İlgili Tanıklığı*, çev. Abdulkadir Karakuş (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020), 12-35.

⁷ Kabakçı, "Olumsuz Başlıklandırmalar Üzerinden Bir Hz. Muhammed Tasavvuru Örneği".

oryantalistler içerisinde, sağlam eleştiriler getirenler olduğu gibi konuyu neredeyse karikatürize eden yaklaşımlara da rastlanmaktadır. Mesela Muir: “Kâbenin inşasında Haceru'l-Esved'i yerine koyma kararının Muhammed'e verilmesi ona, kendisinin Allah tarafından halkını yönlendirmesi için seçildiği hissini vermiştir.” diyebilmiştir. (s. 48) Naif Yaşar'ın tespitlerine göre oryantalistlerin iddiaları genel olarak şunlardır: Kur'an Ehl-i Kitap kaynaklarından alınan malumatlarla oluşturulmuştur, Kur'an Arap putperestliğinden etkilenmiştir, Haniflik, Mecûsîlik, Zerdüştlük gibi kimi inanç sistemlerinin görüşlerini benimsemiştir, Hz. Peygamber sara hastasıdır ve bu durum onun zihin dünyasını etkilemiştir. Yine Hz. Peygamber Kitap Ehlî'nden ders ve bilgi almıştır. Naif Yaşar bu bölümün değerlendirmesini işaret edilen iddialar üzerinden yapmıştır. (s. 96-116) Yazarın da belirttiği üzere⁸ birbirine benzer görüşlere sahip otuz beş oryantalistin bu benzer yaklaşımlarının ayrı ayrı takdim edilmesi, kitabın bu bölümünün okunmasını bir hayli güçleştirmektedir. Üstelik yaklaşık altmış sayfa tutan oryantalist görüşlerin değerlendirilmesi sadedinde ortaya konan çaba yalnızca yirmi sayfa kadar tutmaktadır. Bunun yerine oryantalistlerin benzer görüşleri aynı başlıklar halinde verilebilirdi. Buna karşın farklı görüşler de ayrı ayrı başlıklar şeklinde sunulabilir, böylece değerlendirme kısmına daha çok yer ayrılabilirdi. Bütün bu işaret edilen hususlara rağmen kitabın birinci bölümü -oryantalistik görüşlerin anlaşılması açısından- oldukça doyurucu bilgiler ihtiva etmektedir.

Naif Yaşar, Kur'an'ın Metinleşme Süreci başlıklı ikinci bölümde de meseleyi ilk olarak İslâmî cenahın görüşleri bağlamında ele almakta ve bunları değerlendirmektedir. Bu minvalde Arap alfabesinin gelişim süreci ve kırâatler gibi netameli konular tartışılmaktadır. Yazara göre birçok kaynak, birbirine benzeyen harflerin ayırt edilebilmesini sağlayan noktaların İslâmiyetten önce ve İslâmiyetin ilk yıllarında kullanıldığını ifade etmektedir. Buna rağmen yazar, Hz. Peygamber ve sahâbenin noktalama işaretlerini bilmediğini iddia etmektedir. (s.122) Öyle ki Hz. Peygamberin çeşitli sebeplerle yolladığı mektuplarda dahi nokta bulunmamaktadır. (s.124) Yedi harf meselesine dair yazar, bunların hiçbir zaman Mushaf'lara girmediği iddiasını dile getirmektedir. (s.140) Kırâatlerle ilgili olarak da ilk dönemlerde kırâatlerin on sayısına münhasır olmadığını ve kırâat farklılıklarının Hz. Peygamberden alındığı iddiasının mesnedinin bulunmadığını ifade etmektedir. (s.142-143) Bu noktada, yazarın kırâatlerle ilgili yaklaşımının tartışmaya açık olduğu belirtilmelidir. Zira konuyla ilgili çeşitli çalışmalarda görüldüğü üzere aksi görüşleri savunan kitlenin sayısal açıdan daha ağır bastığı söylenebilir.⁹ İslâmî görüşler değerlendirildikten sonra meseleyi oryantalistik görüşler çerçevesinde ele alan yazar çeşitli eleştiriler getirerek ilgili görüşleri ayrı ayrı tartışmaya açmaktadır. Buna göre Kur'an'ın sihhatiyle ilgili şüpheleri ilk ortaya atan şahıs Kuesli Nicholas'tır (öl. 1464). (s. 149) Nicholas'a göre Hz. Peygamber'in danışmanları konumunda olan kimi Yahudiler, onun vefatından sonra Kur'an metnini kısmen tahrif etmişlerdir. (s. 150) Yazar konuyla alakalı olan ve Kur'an'ın metninde sihhat problemi bulunduğunu iddia eden daha başka oryantalistlerin görüşlerini de değerlendirmektedir. (s. 150-153) Sihhat problemini ortaya koymaya çalışan yaklaşıma karşın Kur'an'ın otantikliğini savunan oryantalistler de bulunmaktadır. Yazar, Septik Yaklaşımın Oryantalistlerce Eleştirisi isimli bir

⁸ “Burada ele alacağımız birçok oryantalistin görüşü birbirine benzerlik arz eder. Dolayısıyla okuyucu tüm bu görüşleri özetlememizi ve böylece sıkıcı tekrara girmememizi tercih edebilir. Fakat şunu ifade etmeliyiz ki böyle bir metodu takip etmek yerine hem bizi hem de okuyucuyu yoracak yöntemi tercih etmemizin sebebi; özetlerin spesifik bilgi vermemesi, oryantalistleri birbirine tanımamıza engel olması ve asırlara göre oryantalistik düşüncelerin nasıl geliştiğini görme imkânı tanımaması gibi şeylerdir. Şunu unutmamamız gerekir ki oryantalistler yüzyıllar boyunca bıkmadan, usanmadan benzer konuları işlemiş ve bu şekilde hedeflerine ulaştıracak büyük bir literatür oluşturmuşlardır. Bundan dolayı onlarla ilgili yapılacak olan çalışmalar da özet ve ön yargılara dayalı bilgi yerine detaylı ve bizzat onların düşünce ve felsefelerini yansıtabilecek şekilde olmalıdır...” Naif Yaşar, *Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi* (Ankara: Ankara Okulu, 2017), 30.

⁹ Yedi harf ve kırâatler meselesiyle ilgili tartışmalar için bk. Mehmet Emin Maşalı, *Kur'an'ın Metin Yapısı: Mushaf Tarihi ve İmlası*. (Ankara: Otto Yayınları, 2015), 334-380; Muhsin Demirci, *Kur'an Tarihi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 2015), 197-237; Mehmet Emin Maşalı, *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kırâat İlmî* (Ankara: Otto Yayınları, 2016); Aydın, *Kur'an'ın Metinleşme Tarihi*, 160-186.

başlık açarak bu savunuyu da gündeme almaktadır. (s. 156-163) Kitabın bu ikinci bölümü genel bir değerlendirmeye sonlandırılmıştır.

Yazar ilgili bölümlerde ele alınan konuları Sonuç ve Değerlendirme başlığı altında genel manada değerlendirerek kitabını bitirmektedir.

Naif Yaşar'ın bu eseri, Kur'an'ın kaynağı ve metinleşme süreciyle alakalı olarak ortaya atılan oryantalistik görüşleri derli toplu ve yoğun bir şekilde vermesi, bunları birtakım eleştiriler ile değerlendirmesi ve çeşitli problemlere işaret etmesi açısından oldukça faydalı görünmektedir. Eseri benzer diğer çalışmalardan ayıran önemli bir husus, yazarın Arapça ve İngilizcenin dışında birkaç dil daha biliyor olması sayesinde eserde kullandığı kaynakların orijinal dilde yazılmış baskılarından faydalanabilmesidir. Dolayısıyla eserin kaynak kullanımı açısından gayet başarılı olduğu söylenebilir. Konuyu araştırmak isteyen akademisyenler için de önerilebilir özellikle bir çalışma olduğu ifade edilmelidir.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman/Funding: Yazar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder / The author declare that have no competing interests.

KAYNAKÇA

- Aydın, Zeynel Abidin. *Kur'an'ın Metinleşme Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu, 2017.
- Bağcı, H. Musa. "Hz. Peygamber'i Ahlakî Açıdan Zaaf İçerisinde Gösteren Bir Rivayetin Mahiyeti ve Bunun İstismarının Eleştirisi". *EKEV Akademi Dergisi* VIII/18 (2004), 161-178.
- Demirci, Muhsin. *Kur'an Tarihi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı (İFAV), 2015.
- Kabakcı, Yusuf. "Olumsuz Başlıklandırmalar Üzerinden Bir Hz. Muhammed Tasavvuru Örneği: William Muir'in The Life Of Mahomet Adlı Eseri". *RUSUH: Uşak Üniversitesi i İlimler Fakültesi Dergisi* I/2 (2021), 179-196.
- Maşalı, Mehmet Emin. *Kur'an'ın Metin Yapısı: Mushaf Tarihi ve İmlası*. Ankara: Otto Yayınları, 2015.
- Maşalı, Mehmet Emin. *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraat İlmi*. Ankara: Otto Yayınları, 2016.
- Muir, William. *Kur'an Mahiyeti, Öğretisi ve Kitabı Mukaddeslerle İlgili Tanıklığı*. çev. Abdulkadir Karakuş. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020.
- Öztürk, Mustafa - Ünsal, Hadiye. *Kur'an Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu, 2018.
- Said, Edward W. *Oryantalizm (Doğubilim): Sömürgeciliğin Keşif Kolu*. çev. Nezh Uzel. İstanbul: Pınar Yayınevi, 1982.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-. *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Âyi'l-Ḳur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 26 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 1422/2001.
- Yaşar, Naif. *Oryantalistlere Göre Kur'an'ın Kaynağı ve Metinleşmesi*. Ankara: Ankara Okulu, 2017.